

KRITICKÉ LÍSTKY

zpravodaj pro přátele
Kritického myšlení

leden 2022

18

Vydalo Kritické myšlení, z. s.

INSPIRACE DO VÝUKY

Vánoční povídka
Příběh Eriky
Ťapka

ZAJÍMAVOSTI

Jak vybudovat lásku k psaní?

DO KNIHOVNY

Albertalli: *Probuzení Simona Spiera*
Drijverová: *To kvůli mně*
Wattin: *Kluk na větvi*

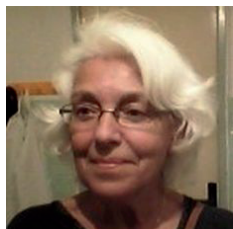
Milí čtenáři,

naše naděje, že rok 2021/2022 bude ve školách klidnější a normálnější než podzim 2020 a jaro 2021, se ukázala jako lichá. Přesto najdete v tomto čísle Kritických lístků lekce, které proběhly naživo. Přinášíme vám vánoční povídku od Petry Braunové a lekci k tématu holokaustu. Inspirovat vás může též práce s textem o Ťapce, určená pro nejmenší čtenáře. Velmi podnětné je též zamyšlení, jak přivést děti k lásce k psaní. Autorka upozorňuje na důležité detaily, které z psaní učiní uměleckou záležitost.

Přejeme vám vše dobré v roce 2022!
Květa Krüger a Kateřina Šafránková

Vánoční povídka

Kamila Bergmannová,
Kritické myšlení

V době, kdy už jsem neučila ve škole, jsem tuto lekci připravila pro své dospělé kamarády. Pro ty, kteří prošli našimi prvními kurzy v místní čajovně a které taková práce s textem zajímala. Nestanovovala jsem žádné cíle, brali jsme to jako poloviční zábavu. I oni se však výborně cvičili ve čtenářských strategiích a pěkně si to užili. Za každou otázkou jsem nechávala chvíli klidu na promyšlení. Bylo pro mne zábavné sledovat reakce dospělých, které se sice v mnohém odlišovaly od reakcí dětí, ale často to byly odezvy docela dětské.

Předmět: Český jazyk a další, na 1. st. jistě možnost navázat na hodiny VV, HV

Ročník: jakýkoli

Časový odhad: spíš delší než 1 vyučovací hodina (lze pokračovat činnostmi výtvarnými i slohovými)

Téma: předvánoční doba

Metody: volné psaní, řízené čtení, pětílístek

Cíle:

- ▶ Žáci procvičují čtenářské strategie vysuzování, předvídání, vztahování k vlastním zkušenostem, vytváření souvislostí, vyjasňování.
- ▶ Sledují své pocity.
- ▶ „Vtělují“ se do autora a odhadují jeho poňutky.

Evokace

Volné psaní na téma „Nejkrásnější Štědrý večer“, pak čtení ve dvojicích a případné zveřejnění.

Řízené čtení

Seznámím účastníky s metodou, jak ji obvykle provádíme a navrhnou něco, co jsem vymyslela ve vlaku: „podávané čtení“ – každý bude číst kousek – třeba jeden odstavec nebo pár řádků, prostě jak to bude cítit, a ten, kdo dočte k pauze, udělá zastávku (ukázní se a nebude očima sledovat text dál); vyslechne si ode mne otázku, a bude-li třeba se do textu vracet, udělá to ten, kdo četl; pak text podá dalšímu v řadě.

Společná práce byla delší než jedna hodina ve škole, lidé si o vánočních prožitcích povídali rádi. Mnozí zmínili nejen, co bylo nejkrásnější, ale i to, co je nijak nepotěšilo.

Uvědomění si významu informací

Vánoční

Moc toho nenamluvím, ale požádali mě, ať vyprávím o svém nejkrásnějším Štědrém večeru. Dobrá. Jdu do toho. Zkušenosti se musí předávat dál. Ale musíte být zticha. Nesnáším, když mi někdo skáče do řeči. Obvykle mlčím, ale když už se do toho pustím, chci, aby mě posluchači nerušili. Rozumíme si?

Pauza

- ▶ *Kdo to říká? Kdo to může být? Jakého je asi pohlaví? Kolik mu je let? Teď to ještě nevíme.*
- ▶ *Kdo si o vyprávění požádal? Kolik jich bylo? Jak starých? (Nevíme, ale vztahujeme ke svým zkušenostem.)*

Mám rád zimu. Baví mě pozorovat noční nebe, z kterého padají sněhové vločky a zasypávají pomalu mrznoucí hladinu rybníka. Miluju ticho. Sníh perfektně tlumí kroky. Rád poslouchám, jak lidem pod nohama křupe sníh. Je to zvláštní zvuk. Vsadím se, že by se vám ho při nejlepší vůli nepodařilo napodobit.

No tak, přestaňte ho napodobovat! Chtěli jste vyprávění? Tak poslouchejte!

Jsem starý a dost často mě nazývají morousem. Mám rád svůj klid. V létě je tady u rybníka nesnesitelně. Lidí je tu jako much. Děti křičí, až zaléhají uši. Dospělí večer popíjejí a třískají do kytary. Kdepak léto. Miluju zimu. A nejvíc Vánoce. O Vánocích si nikdo netroufne u rybníka halekat.

V zimě často pozoruju, jak září hvězdy. Hledám na nebi tu Betlémskou. Bůhví, která to je.

Jsem starý a vím o životě leccos. To si pište, že jsem vyslechl historku o Vánocích, o zrození Ježíška a třech králích... Zajímavé. Jestli vás to bude zajímat, povíme si o tom taky. Zajímalo by

Petra Braunová
a její čtenáři

mě, co je na tom pravdy. Lidé jsou o Vánocích zjihlí, zejména na Štědrý den.

Staří poučují mladé... Je zábavné je poslouchat. Na Štědrý večer obvykle vyplouvám k hladině a poslouchám holčičí nářky, to když hledí do vysekané díry v ledu a nevidí tam zrovna to, co si přály. Ale povím vám, tahle tradice už upadá. Za mých mladých let bylo bušení sekry do ledu běžnou kulisou Štědrovečerní noci. Ale dneska? Kdepak. Lidi zlenivěli. Kdo by se vláčel k rybníku se sekrou?

Pauza

- ▶ *Co jsme se dozvěděli o vypravěči? Je pohlaví mužského nebo ženského? Z čeho to bylo jasné? Kolik je mu let? A co si myslíme o posluchačích? (vysuzujte)*
- ▶ *Co myslíte, jak to bude pokračovat dál? (předvídejte)*

Celá léta jsem přemýšlel, že bych vyrazil do světa jako moji přátelé, a že jich za ty roky už bylo! Dost by mě zajímalo, v jakém rybníku skončili. Dobrodruzi! Ale pořád jsem si říkal, drž se zpátky, chlapče. Všude dobře, doma nejlíp! Jako by nebylo u nás v rybníku dost dobrého planktonu, nenechám se zmlsat dobrotami, které sem nosí Rybáři.

Často jsem vídal, jak se spolužáci vznášeli vzhůru a mizeli nad hladinou. Často si to na poslední chvíli rozmysleli, mrskali sebou, ale Rybáři, holenku, ti mají sílu!

Nevíte, kdo jsou Rybáři? No jak byste to mohli vědět, sotva jste se vylíhli. Tak já vám to povím. Rybáři jsou osvětoví pracovníci. Mají za úkol nám rybám ukázat svět. Je to od nich hezké. Nemáme přece nohy jako ostatní bytosti. Ano, chtějí nám pomoci. Vím to bezpečně, protože já – já jsem ve světě byl! A radím vám, udělejte to taky!

Dlouho jsem se držel zpátky. Měl jsem za to, že nejlíp je mi tady, pěkně v blátě u dna.

Ale jistě, vím, nepřerušujte mě! Vím, že jsem slíbil, že budu povídat o svém nejhezčím Štědrém večeru, však už se k tomu chystám.

Bylo to loni. Mrzlo, až praštělo. Za takových mrazů zamrzne hladina rybníka raz dva. A tak je dobré zavčas se nadýchat čerstvého vzduchu. Jak říkám, jsem už starý, a byl jsem rozhodnutý, že odsud nevytáhnou ploutve. Jenže... u břehu seděl chlapík a házel do vody takové dobroty, že bych musel být anorektik, aby mě něco takového nezajímalo! Aniž bych chtěl, otevřel jsem pusy, že jednu tu voňavou kuličku spolknou, a bác ho! Cosi se mi zapíchlo do pusy a už jsem letěl z vody! Namíchlo mě to a trochu jsem sebou házel, ale pak mě to unavilo. No, povím vám, že to není nic příjemného, ale když chcete poznat svět, musíte s nějakou tou odřeninou počítat!

Vytáhl mě z vody ven a už jsem se nesl pryč! Byl jsem vylekaný, jak by ne, sotva jsem popadl dech, ale povím vám, ničeho se nebojte! Za trochu strachu to stojí. Čeká vás náramná odměna!

Pauza

- ▶ *Překvapilo vás něco? Co?*
- ▶ *Co asi má na mysli tou „odměnou“?*

Nejdřív nás bylo hodně, jo, to se nedá nic dělat, v dopravních prostředcích s tím musíte počítat. Byli jsme s kamarády v kýblu. Namačkaní jako sardinky. Jo děcka, sardinky jsou mořští kolegové. To víte moře! Tam se vejde ryb! Sardinky jsou prý hodně scestovalé a jezdí po světě v malých plechovkách – holt jsou zvyklé se na sebe mačkat.

Jak říkám, nebylo to moc příjemné, málo prostoru, a tlačila se nás spousta. Nákladák, co

nás vezl, se otrásal, až jsem přišel o pár šupin. Ale kdo by se zabýval takovou maličkostí? Cestovatelé musejí leccos vytrpět.

A pak jsme konečně byli na místě. A povím vám, to byla nádhera! Opět jsem hleděl na nebe, ale jak bylo světlé! Paráda, skoro nebyly vidět hvězdy. Osvětový pracovník Rybář nás vylil do kádě, kde už jedna výprava byla. Byl trochu nervózní. Zaslechl jsem brumlání o tom, že nemá povolení. Svět lidí je strašně komplikovaný. Povolení k cestování, to mě podrž. Ale jeho kolega ho uklidňoval, že na to nikdo nepřijde. To bych prosil. Však jsme se s výpravou z Třeboně smáčkli. Umíme se chovat. Byli jsme úplně potichu a sváteční atmosféru jsme nerušili.

Pauza

- ▶ *Takže, kdo je ten, kdo vypráví? A komu vypráví? Působí to pozitivně? Z kterých vět a vyjádření to poznáváte? Jak té pozitivnosti vypravěč dosahuje?*
- ▶ *Napadá vás nějaká podobnost, paralela s... s něčím? Čím? V kterých větách konkrétně?*
- ▶ *Jak byste vysvětlili někomu, kdo nechápe, věty o povolení a o tom, že se smáčkli s výpravou z Třeboně?*

Měl jsem tu čest dostat se na krásné náměstí, Staroměstské mu říkají. Nachází se v naší stověžaté matičce Praze! Takové štěstí! Rozhlížel jsem se kolem dokola. Malované štíty domů, kostelní věže, to, o čem jsem jen slyšel z útržků hovoru výletníků u našeho rybníka, to jsem měl na dosah. Sice tam roste jen jeden smrk, ale zase je pěkně vysoký a pěkně se leskne.

Nemohl jsem se té krásy nabažit. Do kádě se každou chvíli skláněly usměvavé obličejky. „Jé!“ křičely děti, a kdyby jim to rodiče nezakazovali, hladily by nás po hřbetě. Byl jsem pyšný, že jsem takový cvalík, protože jsem vydržel v kádi nejdéle. Všichni mě s úsměvem chválili: „Pánečku, ten je!“

A protože jsem tak pěkně urostlý, nechali mě v kádi jako posledního. Všichni kamarádi pokračovali dál. Každou chvilku rybář zalovil podběrákem, vylovil dalšího, který měl kliku a čekala ho další štace. Kam kamarády odnášeli, to jsem bohužel neviděl. Ozývaly se rány, to asi jak bouchala dvířka od aut, když je odváželi do dalších měst. Jo, ti se mají. Někteří možná uvidí i moře.

Pauza

- ▶ *Jak myslíte, že to skončí?*

Hodně kámošů si odnášely děti, aby jim prý ukázaly svoje koupelny a nechaly je zaplavat ve vaně. Nejdřív mě mrzelo, že musím třet po rádu na jednom místě a nejspíš už nic dalšího ze světa neuvidím, ale pak jsem se s tou smůlou smířil. Nakonec ten Štědrý den stál za to. Zbyl jsem sice poslední a sám a nikdo z lidí už mě nechtěl, ale když se náměstím rozlehla Tichá noc, kochal jsem se. Byl jsem rád, že jsem při tom. Cinkaly rolničky a lidé si podávali ruce.

I když, někteří lidé se k sobě nechovají moc hezky. Zaslechl jsem například podivný rozhovor.

„Co s ním?“

„Zabijeme ho?“

„Nebude dobrej. Je tlustej jako prase.“

Dodnes je mi z toho smutno. To jsem nevěděl, že se lidé mezi sebou zabíjejí.

A nastal čas návratu. Naložili mě do auta. Chvilí jsem myslel, že mě vezou na další výlet, ale pustili mě zpátky sem k nám.

„Tak plav,“ řekl mi trochu smutně Rybář, když mě házel do vody. Asi ho taky mrzelo, že moje cestování skončilo. Ale – není přece všem dnům konec. Letos třeba budu mít větší štěstí!

Povídku napsala Petra Braunová: www.petra-braunova.cz.

Otázky po čtení:

- ▶ *Jaký pocit jste v sobě zaznamenali, když příběh skončil?*
- ▶ *Napadl by někoho ještě jiný konec? ... A ještě jiný?*
- ▶ *Mohl čtenář/posluchač někde v textu zaznamenat údiv nebo překvapení? Kde a jaké?*
- ▶ *Objevuje se v textu skrytá ironie? Kde? Citujte (Jen jeden smrk na Staromáku a taky na konci poslední věty.)*
- ▶ *Odkud vypravěč byl? Odkud určitě nebyl?*
- ▶ *O čem PRO VÁS ta povídka ještě je? Krom toho, o čem je?*
- ▶ *Proč myslíte, že ji Petra Braunová napsala? Co ji k tomu mohlo přimět?*

Reflex

Lekci zakončíme *pětílistkem* na téma...? Vánoce? Štědrý večer? Nebo má někdo ještě nějaký jiný nápad? V něm můžete případně využítkovat něco i ze svých volných psaní. Sdílení ve dvojicích, případně na doporučení.

Příběh Eriky

Předmět: Vlastivěda

Téma: Životní příběh židovské dívky jménem Erika

Ročník: 5.

Doba trvání: 45 min (lze využít prezenčně i online)

Metody: nedokončené věty, řízené čtení, životabáseň

Cíle:

- ▶ Žáci se seznámí s příběhem židovské dívky jménem Erika.
- ▶ Dokáží si představit emoce, které mohla Erika prožívat. Snaží se je pojmenovat.
- ▶ Vyjasňují si význam dobových slov, která jsou pro ně nová nebo cizí.
- ▶ Vytvářejí si představu o životě židovských lidí za druhé světové války.

Kniha *Příběh Eriky* mne chytla za srdce, jakmile jsem ji zahlédla na polici v knihovně. Její ilustrace a text oslovují snad každého čtenáře. Proto jsem využila potenciál této knihy a vytvořila lekci pro své žáky. Mým úmyslem nebylo jen s žáky emočně prožít příběh, seznámit je s životním osudem jedné židovské dívky, ale také jim nabídnout ke čtení jiný druh literatury, a tím rozšířit jejich čtenářské obzory.

Evokace

Přemýšlela jsem, jak nejlépe uchopit evokaci, která by podpořila vstup do řízeného čtení s promítáním ilustrací z knihy. Napadlo mne využít dvou dobových fotografií, nad kterými by mohli žáci přemýšlet a slovně je komentovat.

„Prohlédni si obě fotografie, nech je na sebe působit. Vymysli jednu otázku nebo konstatační, které v tobě fotografie vyvolávají, když si je prohlížíš. Mohlo by se stát, že se ti v hlavě žádná věta o fotografii nevybaví, nic se neděje. Můžeš použít začátky vět z inspirativní nabídky nedokončených vět.“

Inspirace nedokončených vět:

Když se dívám na první obrázek, právě mi běží hlavou...

Když se dívám na druhý obrázek, napadá mě...

Fotografie se mi líbí/nelíbí, protože...

Rád bych se dozvěděl/a...

Přemyslím nad tím...

V tuto chvíli modeluji, jak bych splnila úkol já: „Zaujala mne druhá fotografie. Domnívám se, že tato fotografie zachycuje nějakou rodinnou sešlost. Nejspíš paní s květinou slaví narozeniny a fotí se se svými přáteli. Co si myslíš ty?“

Bronislava Podhajská, ZŠ Jičín

Obrázek z knihy.

Obrázek z internetu.

Žáci se zamýšlejí samostatně a zapisují do pracovního listu.

Žák 1:

Když se dívám na první obrázek, právě mi běží hlavou, *že to je vlak, který míří do koncentračního tábora.*

Když se dívám na druhý obrázek, napadá mě, *že to jsou židé.*

Fotografie se mi nelíbí, *protože to nevyjadřuje nic moc pěkného.*

Rád bych se dozvěděl/a, *proč tam jsou zrovna židé.*

Žák 2:

Moje konstatování nebo otázka: *Proč jsou na té fotce zrovna Židé?*

Inspirace nedokončených vět:

Když se dívám na první obrázek, právě mi běží hlavou, *kdo/co je v tom vlaku?*

Když se dívám na druhý obrázek, napadá mě, *že ti lidé jsou vlastně Židé.*

Fotografie se mi nelíbí, *protože jsou staré.*

Rád bych se dozvěděl/a, *kam míří ten vlak?*

Přemyslím nad tím, *proč jsou vyfoceni Židé?*

Žák 3:

Moje konstatování nebo otázka: *Obrázek č. 2: Jak se jmenuje hvězda, kterou mají lidé na obrázku?*

Inspirace nedokončených vět:

Když se dívám na první obrázek, právě mi běží hlavou, *jak jede vlak po kolejích a slyším, jak troubí.*

Když se dívám na druhý obrázek, napadá mě, *jak židé odcházejí do koncentračních táborů.*

Fotografie se mi nelíbí, *protože ti lidé musí umřít.*

Rád bych se dozvěděl/a, *proč Adolfa Hitlera napadlo, že vyvraždí tolik lidí.*

Přemyslím nad tím, *ti židé byli hodní, tak proč je vraždili.*

Poté žáci sdílejí ve dvojicích, ve skupinách, a nakonec v celé třídě.

Evokace u všech dětí zapůsobila, jak měla – vzbudila zvědavost a touhu po poznání i odpovědích.

Uvědomění si významu informací

Otevírám knihu a začínám děti provázet knihou *Příběh Eriky* od autorky Ruth Vandet Zee. Zároveň promítám ilustrace z knihy. Nezapomenu

žáky upozornit na to, že budu čtení příběhu přerušovat a klást jim otázky. Představuji knihu, autora a ilustrátora.

Četba:

V roce 1995, padesát let po skončení druhé světové války, jsem v německém Rottenburgu potkala ženu, o níž je tento příběh. Seděli jsme s manželem na kraji chodníku a pozorovali uklízeč čtu, která sbírala střepy z rozbitých střešních tašek. Předchozí noc se touto krásnou středověkou vesnicí prohnalo tornádo a všude byla rozházená suť. Opodál stojící starší obchodník nám řekl, že ta bouře způsobila stejnou spoušť jako poslední spojevecký útok za války. Když se obchodník vrátil do svého krámků, dáma sedící poblíž se s námi dala do řeči. Představila se jako Erika a zajímala se, odkud cestujeme. Poté, co zjistila, že jsme po dva týdny studovali v Jeruzalémě, řekla s neskrývanou touhou v hlase, že vždycky chtěla navštívit Jeruzalém, ale nikdy si takový výlet nemohla dovolit. Všimla jsem si, že měla kolem krku zlatý řetízek s Davidovou hvězdou, a tak jsem se zmínila, že po našem pobytu v Izraeli jsme projížděli Rakouskem a navštívili koncentrační tábor v Mauthausenu. Erika mi řekla, že se jednou dostala až ke vchodu do koncentračního tábora v Dachau, ale nedokázala jít dál.

Proč nedokázala Erika jít dál?

Nastal čas na první otázku, a tak ji žákům pokládám a nechávám čas na zamyšlení. Pomocí losovátek jim dávám možnost k vyjádření. Žáci předvídají, co se Eriky asi přihodilo, že nemohla vstoupit. Po vyčerpání úvah pokračuji ve čtení další části textu.

Četba:

Potom začala vyprávět svůj příběh... Od roku 1933 do roku 1945 bylo zabito šest milionů lidí z mého národa. Mnoho jich bylo zastřeleno. Mnoho zemřelo hladu. Mnozí byli otráveni v plynových komorách a spáleni v pecích. Já ne.

Neznám své datum narození. Neznám své rodné jméno. Nevím, v jakém městě či zemi jsem se narodila. Nevím, jestli jsem měla bratry nebo sestry.

Jediné, co opravdu vím, je, že když mi bylo několik měsíců, byla jsem zachráněna před holokaustem.

Často přemyslím, jak naše rodina prožila ty poslední společné týdny. Představuji si, jak

moji rodiče oloupeni o všechno, co měli, byli vyhnáni z domova a nahnáni do ghetta. Pak nám zase bylo nařízeno opustit ghetto. Moji rodiče se určitě nemohli dočkat, až odejdou z té čtvrti obehnané ostnatým drátem – pryč od tyfu, tlačenice, špíny a strádání. Měli ale vůbec tušení, kam se dostanou? Řekli jim, že se stěhují na lepší místo? Někam, kde bude jídlo a práce? Zaslýchli už něco o táborech smrti?

Našli jste v textu nějaké slovo, kterému nerozumíte a potřebujete ho vysvětlit, vyjasnit?

Žáci se aktivně hlásí o slovo a uvádí hned několik slov např. ghetto, holocaust, tyfus, tábor smrti. Nejdříve nabízím prostor pro vyjasnění významu slov od spolužáků, poté dohledáváme na internetu, poslední možností je můj komentář. Jestliže jsou slova vysvětlena z úst vrstevníků dost jasně, už se do komentáře nezapojují. Poté následuje pokračování příběhu.

Četba:

Přemyslím, jak jim bylo, když byli hnáni na nádraží se stovkami dalších Židů. Nacpání do dobytčáků, kde jich bylo tolik, že všichni museli stát. Propadli panice, když zjistili, že je zvenku zamkli? Vlak musel projíždět vesnicemi a krajinou kupodivu malebnou, zcela nedotčenou tou hrůzou. Kolik dní jsme byli v tom vlaku? Kolik hodin stáli moji rodiče mezi ostatními, namačkání na sebe? Představuji si, jak mě matka silně tiskla, aby mě chránila před zápachem, pláčem a strachem uvnitř toho přečpaného vozu. Byl to můj otec vedle ní? Říkal jí, aby byla statečná? Mluvili o tom, co udělat?

Čtenářské zastavení a položení otázky:

Tato část textu se hodně zaměřuje na prožitek a pocity matky, otce. Děti si snaží představit, jaké emoce mohli Eričini rodiče prožívat. Zkouší je pojmenovat. Mohou přirovnat k našemu reálnému životu (např. situace přeplněného metra, autobusu, těsné postavení vedle sebe – narušení osobního prostoru, případně kdy se dostáváme do situací, kdy bychom měli být stateční).

Jak se asi cítili ve vlaku? Co se jim honilo hlavou? Proč říkal muž své ženě, aby byla statečná?

Odpovědí bylo mnoho. Velmi citlivě dokázali odhadnout, jak pro rodiče tato situace byla náročná. Vyslovovali i různé emoce – strach, úzkost, bezmoc, beznaděj, hrůza...

Většina žáků prahla po pokračování příběhu, byli napjatí, a tak jsem ve čtení pokračovala.

Četba:

Kdy učinili to rozhodnutí? A říkala pak moje matka „promiňte, promiňte, promiňte“, když si razila cestu mezi těmi všemi lidmi až k dřevěné stěně vozu? A šeptala moje jméno, když mě pevně balila do teplé přikrývky? Líbala mě a říkala, že mě má ráda? Plakala? Modlila se?

Představuji si, jak se to celé muselo odehrát. Když vlak ve vesnici zpomalil, matka se nejdříve podívala otvorem u střechy dobytčáku, který byl zakryt ostnatým drátem. Spolu s otcem ten otvor zvětšili. Potom mě zvedla nad hlavu, vstříc tlumenému dennímu světlu. Pak mě matka vyhodila z vlaku.

Proč to Eričina maminka udělala?

Pro mnohé žáky tato pasáž byla tak náročná, že neudrželi své emoce a po tváři se jim koulely velké slzy. Bylo matčino rozhodnutí správné, či ne? Matka mohla tím hodem z okénka své dítě zabít. Třeba rodiče přežili koncentrační tábor. V této chvíli došlo na obhajobu názorů, proč to musela matka udělat. Byla to jiskra naděje, že dcera přežije? Některým žákům docházelo, že dívka musela přežít, když příběh vypráví. Tím pádem to prý bylo správné rozhodnutí. Někteří oponovali, že by Erika radši zemřela s nimi.

Četba:

Dopadla jsem na malý travnatý plácek přímo u železničního přechodu. Lidé, kteří tam stáli a čekali, až vlak přejede, uviděli, jak jsem byla vyhozena z toho dobytčáku. Tak mě matka ze své cesty na smrt vrátila do života.

Ten, kdo stál poblíž, mě zvedl a donesl ženě, která se o mě postarala. Riskovala kvůli mně svůj život. Odhadla můj věk a určila mi datum narození. Řekla, že se budu jmenovat Erika. Dala mi domov. Krmila mě, oblékala a posílala do školy. Byla na mě hodná.

Když mi bylo dvacet jedna let, vzala jsem si skvělého muže. To on mě pozvedl z toho smutku, který mě často naplňoval, a porozuměl mé touze po rodině. Měli jsme spolu tři děti a ony teď mají svoje děti. V jejich tvářích vidím tu svoji.

Kdysi bylo řečeno, že můj národ bude tak početný, kolik je hvězd na nebi. Šest miliónů hvězd spadlo mezi lety 1933 a 1945. Každá ta

ŽIVOTABÁSEŇ CECILA HŘÍVY

Jsem ten/ta, co přežil v koncentračním táboře.
 Chci se dozvědět, proč mě nechali žít.
 Slyším tu řev dusících se lidí z plynových komor.
 Toužím už odtud vypadnout.

Jsem smutný, ten řev mi způsobuje deprese
 Tvářím se smutně.
 Prožívám velká muka.
 Dotýkám se studené zdi a stýská se mi
 po rodičích.
 Dělán si starosti o mé rodiče, jestli taky žijí.
 Pláču nad touto dobou.

Jsem rozklepaný, přijel další vlak s dalšími lidmi, vždy se dívám z okna, kdo nový přijel.
 Dobře rozumím, že sem přišli zemřít, ale nakonec jednoho malého kluka taky nechali žít.
 Tvrdím mu, že je tu nový, takže půjde na prohlídku jako já.
 Sním o tom, že ho nechají.
 Snažím se, abychom se skamarádili.
 Doufám, že tato doba brzy skončí.

Jsem Cecil Hřiva

ŽIVOTABÁSEŇ O ERIKOVI

Jsem ten, koho vyhodili z vlaku při jízdě do koncentračního tábora.
 Chci se dozvědět, proč rodiče nevyskočili se mnou.
 Slyším hlas mojí mámy.
 Toužím po svých pravých rodičích.

Jsem zničený.
 Tvářím se, že jsem šťastný.
 Prožívám noční můry.
 Dotýkám se svých snů.
 Dělán si starosti o mou budoucnost.
 Pláču nad sebou.

Jsem smířen s realitou.
 Dobře rozumím, že mě rodiče nevyhodili, protože by mě neměli rádi, ale protože mě chtěli zachránit.
 Tvrdím, že už jsem smířen.
 Sním o tom, abych je zase viděl.
 Snažím se, abych se nevracel do minulosti.
 Doufám, že se mi tohle už nikdy nestane.

Jsem Erik a toto je můj příběh.

hvězda byla někým z mého národa, jehož život byl rozerván a jehož rodokmen byl přetát.

Dnes má můj strom už zase kořeny.
 Moje hvězda stále ještě svítí.

Poslední zastavení bylo po dočtení příběhu, chvíli jsme ho nechali doznít. Napadlo mě více otázek (např.: Co to znamená: „Pozvedl mne z toho smutku? V jejich tvářích vidím tu svoji? Jehož život byl rozerván, jehož rodokmen byl přetát?), ale z důvodu ubíhajícího času jsem zvolila jen jednu:

Co to znamená, že můj strom už má zase své kořeny?

Žáci dokázali velmi pěkně vysvětlit, že když si Erika založila rodinu, měla se svým mužem děti, tak může pokračovat její rod. Můj strom označili za rodový strom (vytvářeli v nižších třídách rodokmen).

Reflexe

K završení lekce jsem vybrala *životabáseň*, která ještě více umocnila prožitek dětí. Zadala jsem ji takto:

„Zkus se vžít do osudu Eriky nebo jiného židovského děvčete či chlapce. Pokus se vyjádřit v životabásni pocity, které asi mohli prožívat. Životabáseň je zvláštní útvar, který se nemusí rýmovat. Budu vám číst začátky vět a vy se je budete snažit doplnit.“

Modelovala jsem kousek životabásně, aby si žáci vytvořili představu o jejím zápisu. Zároveň jsem nedoplňovala pocity Eriky, abych je nějak neovlivnila.

Např.:

- ▶ *Jsem ta, co ráda učí v 5. B*
- ▶ *Chci se dozvědět, co bylo pro žáky na příběhu nejdojemnější.*
- ▶ *Slyším odpovědi svých žáků.*

Četla jsem začátky vět, žáci dopisovali svůj text a já rovněž také. Po dopsání jsem je oslovila, zda se v naší třídě najde někdo, kdo by chtěl svoji životabáseň přečíst veřejně. Samozřejmě se dva odvážlivci našli. Pokud by se nenašli, přečetla bych svoji životabáseň já. Nehodnotím, neopravuji chyby. Podávám zpětnou vazbu – jak hluboce se dokázali vžít do postavy Eriky. Musím říci, že všechny práce byly velmi dojemné, a když si na jejich čtení po výuce teď vzpomenu, opět se mi oči naplní slzami.

Tato lekce splnila moje očekávání a místy je i překonala. Byla to jedna z nejsmutnějších lekcí, které jsem kdy odučila, ale zato na ni žáci nejvíce vzpomínají. Některé děti mi po lekci ještě psaly další zprávy na mobilní telefon, jak je lekce hluboce zasáhla a jak si váží dnešní doby. Jejich starosti jsou prý malinké oproti hrůzám, které přinesla druhá světová válka.

[Zdroj: VANDER ZEE, Ruth: *Příběh Eriky*. Přeložila Helena Schneiderová. Havlíčkův Brod, Petrkov 2015. ISBN 978-80-87595-44-2.]

Řapka

Předmět: Český jazyk

Ročník: 1.

Cíl:

Na základě přečteného textu žák vymyslí a zapíše, co si myslí nebo říká postava z textu.

Před čtením

Budeme dnes číst příběh o Řapce, kdo by to mohl být? Děti navrhnou většinou pejska nebo kočičku.

Propojení s vlastní zkušeností: *Jakého máte pejska nebo kočičku? Jak se jmenují?*

Žáci dostanou text (zakrytý), vidí pouze obrázek. Představíme si tak hlavní postavu – fenku Řapku.

Co se podle obrázku v příběhu odehrálo? Kde se tam vzalo kotě? Proč tam je? Co se s ním stalo?

Čtení textu

Čteme společně po větách, potom přečtu ještě jednou celé já a společně příběh převyprávíme (pro lepší pochopení textu).

Řapka

Když jsme darovali naše kotě Ivetě, měla právě jejich Řapka štěňátka. Řapka je malá jezevčice

a velmi svědomitá máma. Pečlivě se o svá štěňátka stará a po očku se dívá, když si je chce někdo pochovat.

Běda, kdyby uslyšela pláč svých psích miminek! Když se štěňátka naučila dobře chodit, kotátko si už nehrálo samo. Dovádělo se štěňaty. Řapka pak hlídala všechny. Sledovala, co dělají a nejsou-li v nebezpečí. Její pohled říkal: „Všichni jste moje děti.“ Když se štěňátka živila

Alena Horská,
ZŠ Dobronín

z misky, na hostinu s nimi šlo vždy i kotě. Nikdo neměl tak zlé srdce, aby je odehnal.

A tak už to zůstalo. Když se štěňátka hrou unavila, šla si odpočinout ke své mámě Ďapce. A koťátko? Nejprve se jenom po očku dívalo. Pak si dodalo odvahy, a i ono se přitulilo do náruče psí matky.

„Pojďte se podívat!“ volaly děti. „Naše Ďapka má o jedno mládě víc.“ A bylo to podívání!

Ďapka stočená do klubíčka a místo tří mládřat – čtyři: tři štěňátka a jedno kotě.

[Zdroj: HALASOVÁ, Jitka: *Počteníčko*. Brno, Didaktis 2013. ISBN 978-80-86285-73-3, str. 23]

Po čtení

Společně prohlížíme obrázek.

Popiš, co na obrázku vidíš, z jaké chvíle z příběhu obrázek je.

Posuneme přemýšlení dětí směrem k pocitům postav a jejich myšlenkám.

Jak se cítí kotě? Co si asi myslí? Co na to říká maminka? Co si myslí ostatní štěňátka?

Když si někdo něco myslí nebo něco říká, používají se v knihách někdy bubliny. Modelují práci s bublinami. *Napište do bubliny to, co si myslí nebo co říká jedna z postav na obrázku.*

Samostatné psaní bublin, kdo je hotov, může vybarvovat.

Na koberci necháme sdílet práci ve dvojici, potom v kruhu zájemci přečtou své práce.

Návrat k evokaci: *Co jste v úvodu hodiny odhalili z obrázku? V čem se to shodovalo nebo odlišovalo od skutečného příběhu?*

Jak vybudovat lásku k psaní?

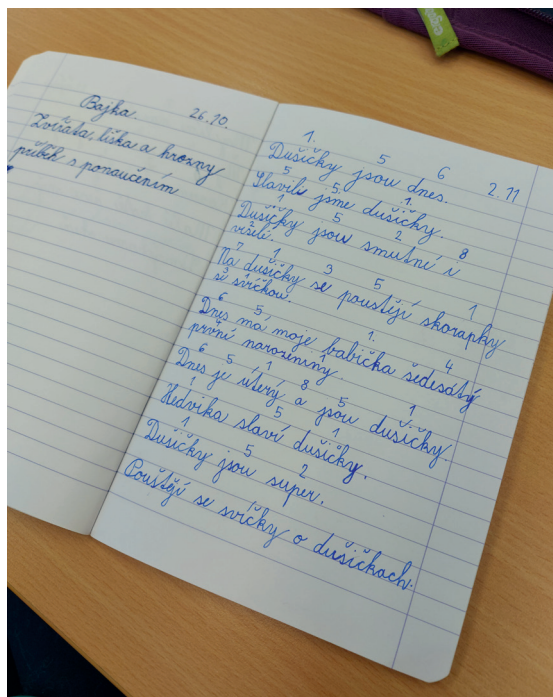

Gabriela Rákosníková,
ZŠ Větrník,
Čelákovice

Léta pozoruji obrovské rozdíly mezi dětmi v první třídě. Některé děti velmi rády vybarvují, kreslí a jiné vůbec nechtějí vzít tužku do ruky. Dlouho jsem přemýšlela, jak na psaní v 1. třídě, chodila na různé semináře, četla, zkoumala jsem a experimentovala.

Našla jsem se ve skupině pedagogů, kteří učí psací písmo vázané a genetickou metodu čtení. Musím říci, že v dnešní době bývá tato cesta nelehká a najdete na ní spoustu překážek. Už na první třídní schůzce narazíte na nevoli rodičů a jejich zkušenosti se psaním. Většina

rodičů vytáhne argument, že ve své práci psaní vůbec nepotřebují, tak nač se psaní učit. Ani v papírnictví nenajdete podporu. Zkuste zajít do některého papírnictví a zeptejte se na nabídku plnicích per. Paní prodavačka vám obvykle řekne, že psací pera už nikdo nekupuje a nabídne Vám širokou škálu propisek, gumovacích per a jedno či dvě pera psací. Vždy se ptám a zajímá mě, proč tomu tak je? Obvykle dostanu odpověď, že plnicí pero už nepožadují ani paní učitelky a je jim jedno, čím děti píší.

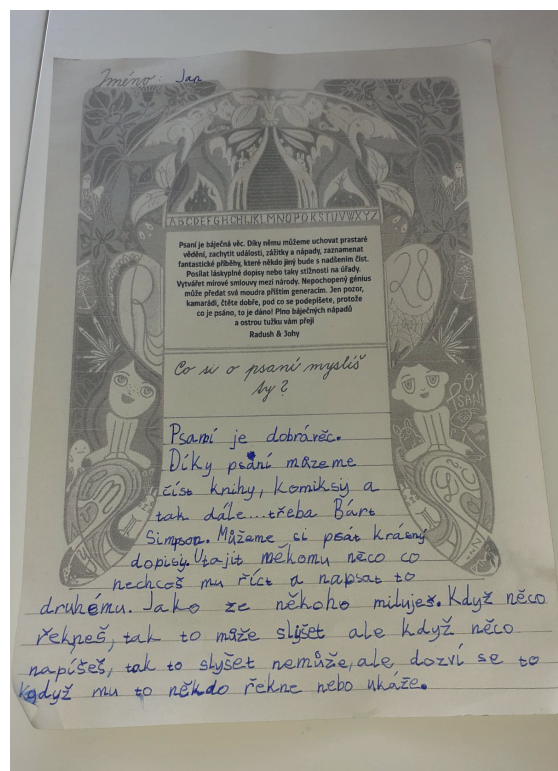
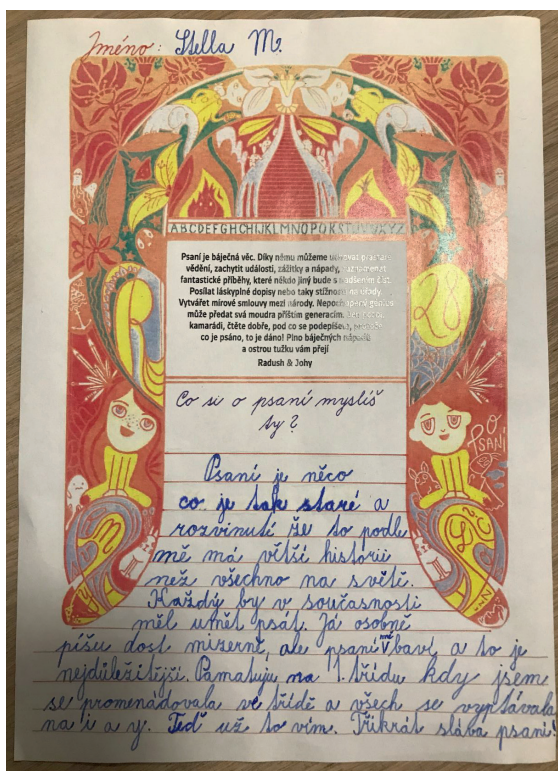

Psaní a čtení považují za základní dovednosti člověka. O jejich propojenosti jsem naprosto přesvědčená.

V první třídě se snažím, aby žáci v každé hodině něco kreslili, psali, opisovali, čmárali, cokoli, hlavně, ať má ruka práci. Z let studentských se mi vryla do paměti jedna paní učitelka, která žákovi zakazovala kreslení o přestávce. Tehdy jsem si řekla, že chci učit jinak. Moje cesta učení psaní je spíše podporující. Dovoluji dětem v první třídě, aby si kreslily i při mém povídání, v hudební výchově, vlastně skoro kdykoli je to možné. Na přestávky mají ve stojanu nakopírované omalovánky, bludiště nebo domalovánky. Výběr musí být pestrý, stejně jako je pestré složení dětí ve třídě. Potřebuji totiž, aby se uvolnilo zápěstí a ruka věděla, co má dělat. Zavádím různé rituály. Přistupuji k psaní jako k řemeslu. Každé pondělí předčítám žákům knihu a už od první třídy žáci kreslí ilustrace k přečtenému příběhu, opisují slova z tabule nebo si už zapisují svá slova. Každý si jde svou cestou, svým tempem, probíhá sebehodnocení, vrstevnické hodnocení a hodnocení paní učitelky. V hudební výchově zpíváme a u toho často kreslíme. Ve výtvarce kreslíme, malujeme a posloucháme hudbu. Výhodu genetické metody čtení spatřuji v tom, že se děti velmi rychle naučí číst a psát velkým tiskacím písmem. Celý půlrok mají všichni šanci přimět ruku, aby se propojila s myšlením a začala poslouchat. Uvolňovací cviky jsou důležité, stejně jako rovnat žáky na židličky a vést správně jejich ruku.

Celé první pololetí si užíváme obyčejnou tužku, každá ruka je jiná a je potřeba to zohlednit. Nabídnout dětem tužky tlusté, tenké, trojboké, nástavce a zkoušet, která tužka je ta správná. V lednu začínáme psací písmo, oblíbila jsem si písanky formátu A4. S rodiči mám dohodu, že půjdou s žáky plnicí pero vybrat, vyzkouší více plnicích per. Chci, aby výběr plnicího pera byl zážitek, chvilka jen pro rodiče a žáky. Hrajeme ve škole hru sbírej zlatá pera. Za každý pokrok ve psaní získají žáci natištěné zlaté pero, schovávají si je v penálech. Hra trvá měsíc a během posledního týdne získají všichni žáci

tři zlatá pera, certifikát písaře a svolení, že již v hodinách můžou používat psací pero. Rodiče slavnostně předají plnicí pero, bombičky a užijí si společné chvíle a oslavu. Samotnému psaní předchází ve výtvarné výchově kresba tuší, brkem a perem, hraní s inkoustem. Na řadu přichází i „pan zmizík“ a barevné bombičky, psaní si chceme všichni užít. V hodinách používám vizualizér a píšeme společně s žáky. Žáci se hodnotí sami, navzájem a velmi oblíbené je hodnocení psaní paní učitelky. Zařijeme tak spoustu zábavy a legrace. Zejména pokud se paní učitelce psaní nedaří a žáci mi vedou ruku a sami vymýšlejí a hledají si cestu k psaní. Pak nastává moment, kdy je ve třídě neuvěřitelné ticho, žáci se na psaní soustředí a opravdu se snaží, aby jejich písmo, bylo „krasopíso“. V ten moment, kdy už jen vylepšují techniku a trénují psaní je vidět, že u psaní relaxují, zklidňují se i děti s ADHD a psaní začíná žáky bavit. Zdokonalují se každým dnem a chtějí při psaní poslouchat i hudbu. Oblíbené jsou při psaní písničky na přání. Případá mi, že právě v této uspěchané době, jsou tyto momenty klidu a vázaného psaní důležité.

Jistě, že se nedaří psát všem hned. Samozřejmě, že cesta někdy bývá nelehká. Z praxe však vidím, že cestu zvládnou nakonec všichni, i žáci s SPU. Psaní se věnuji i ve druhé třídě, tam vybírám písanky, které zahrnují smysluplné psaní. I ve druhé třídě vyžadují plnicí pero

a vlastně jsem zatím z praxe nezaznamenala touhu žáků po propisce. Naopak mě překvapilo i rodiče ve třetí třídě, kteří nakonec sami podporovali psaní plnicím perem. Ve třetí třídě totiž vyžadují plnicí pero již jen někdy. Dovolují i gumovací propisky a škálu dalších „gumovacích nesmyslů“. Jen ať si zkusí a experimentují. V tento moment trénujeme i malé tiskací písmo a dávám při psaní někdy možnost volby. Někdy zase trvám na plnicím peru a psacím písmu. Záleží na zadání úkolu a co je zrovna cílem práce.

Některá svá plnicí pera žákům půjčuji a některá bych nikdy nedala z ruky.

Ano, možná je to tím, že mám psaní ráda, mám ráda novinky, papírnictví, kaligrafii a výtvarné umění. Stejně tak mám ráda i počítač, mobilní telefon, tablet a zajímá mě, jak učit informatiku. A pokud mě něco baví a zajímá, ráda to předávám i svým žákům.

Inspiruji se kdekoliv a kdykoliv, naposledy mě zaujal časopis *Raketa*, který se věnoval písmu. Vybrala jsem si toto téma na celý týden a zakomponovala do všech vyučovacích předmětů. To mě vlastně v poslední době hodně baví, vybrat si téma na týden, a pak hledat ve všech předmětech propojení a plánovat si práci na celý týden. Jedna práce mojí žákyně byla vlastně impulsem, proč o psaní napsat tyto řádky a trochu se nad psáním zamyslet. Jakou cestu psaní si vybíráte vy?

Do knihovny

Becky Albertalli: *Probuzení Simona Spiera* Nakladatelství Yoli, Brno 2017

Téma homosexuality v dnešní době už zdaleka není takové tabu, jak tomu bývalo dříve, i přesto se však každý, a obzvláště kluk, musí velmi poprat sám se sebou, než se rozhodne vyjít se svou orientací na světlo. Jak se to stalo našim dvěma hrdinům, můžeme sledovat v příběhu, který je kombinací deníku (vyprávění v ich formě) a e-mailové korespondence, z níž poznáváme, jak velmi k sobě tíhnou dva chlapci, kteří se však po větší část příběhu neznají. Píší si maily z tajných adres pod smyšlenými jmény a jen pozvolna se navzájem seznamují, až se odhodlají tipovat, kdo je kdo. Začátek příběhu upoutá nebezpečím šikany a vydírání, když neopatrný Simon svou poštu na počítači v knihovně zapomene zavřít. Vzdávám hold hezké mluvené řeči a bezchybnému písemnému projevu v mailech. Ocenila jsem, když jeden z chlapců vysvětluje druhému správné a nesprávné užití slova svině. Příběh sám plyne svižně a čtenář dlouho zůstává v napětí, kdo píše Simonovi ony uklidňující i zneklidňující zprávy. Přiznávám, že jsem se ztrácela v mnoha termínech, kterým rozumí asi jen teenageři, případně dospělí digitální fanoušci. Z komentářů na Databázi knih zjišťuji, že existuje i film, a to mě poutá, neboť je vždy zajímavé sledovat, jak se ta dvě zpracování liší.

Martina Drijverová: *To kvůli mně* Nakladatelství Edika, Brno 2020

Pokud po tomto příběhu sáhnete, připravte se na smutek, smutek, smutek, který potrvá valnou většinu kapitol. Teprve za půlkou se přihodí něco mírně povzbudivého, ale vzápětí to překryjí další nepříjemné události. Kterékoli dítě mohlo prožít či právě v současné době prožívá něco obdobného jako dvanáctiletý Hynek v této knížce. Autorka tento příběh jistě sepsala proto, aby nás pobídla k větší všímavosti. Padesát stran textu je přečteno za chvíli, obrázky jen zesilují depresivní pocity. Rozhodně se čtenář zaraduje z nové spolužačky, s kterou se Hynek sblíží a díky níž se nakonec jeho život obrátí

k lepšímu. Při čtení si můžeme uvědomit, čeho všeho si můžeme všimat, když někdo zoufale potřebuje pomoc, ale nikdy by si o ni sám neřekl, protože k mlčení má své naprosto racionální důvody. A na konci příběhu, kde se dozvíme vysvětlení celé situace, se můžeme ptát: Jak to vlastně mezi sebou komunikujeme, když něco, co řekne muž, si žena dokáže vyložit docela naopak? Myslím, že leckterá z nedlouhých kapitol může být využita ke čtenářské lekci, na kterou může navazovat další hodina, třídnická nebo společenských věd či občanské výchovy. Kniha je určena pro čtenáře od 10 let, ale bylo by prospěšné, aby si ji přečetli také učitelé, a to proto, že tu uvidí, jaké drobnosti je dobré neminout, neboť o budoucnosti některého žáka mohou rozhodnout i velmi nenápadné detaily.

Danny Wattin: *Kluk na větvi* Nakladatelství Albatros, Praha 2016

Na samém konci knížky čtu, že na tomto příběhu se spolu s autorem podílelo 22 dětí z druhé třídy. To samo o sobě by mě zaujalo a samotné vyprávění o Johanovi mě upoutalo od prvních řádků. Ráda čtu o dětech, které jsou nějakým způsobem zvláštní. A tento kluk zvláštní je. Je naprosto soběstačný, miluje svobodu, žije v lese na stromě, kde si zbudoval příbytek, který si opravuje tím, co najde na nedaleké skládce. Proč své kamarádce veverce dal jméno Mimi, to se čtenář dozví stejně jako to, proč se rozhodl být sám. Dokáže si obstarat potravu i nejnnutnější věci na sebe a má jen jedinou touhu – naučit se číst. Hledá způsob, jak by se dostal do školy, jenže tam ho bez dospělého, který by mu dělal rodiče, nevezmou. Je to zapeklitý problém a kupodivu mu ho pomůže vyřešit jedna zpočátku hodně nemilá příhoda. Stane se, že ho na skládce nepříjemně překvapí tři starší kluci, kterým by jindy klidně utekl, ale teď, se zraněným chodidlem, to až k lesu nezvládne. Zabočí do jiné uličky, jenže ta končí bránou, která nejde otevřít. Přeleze tedy zeď, ale u domu si netroufá zazvonit. Nakonec vyleze do patra k pootevřenému oknu

a v místnosti, kde nikdo není, u teplých kamen usne. Má vlastně štěstí, že neumí číst. Jinak by se možná ani neodvážil vlézt do domu, na němž visí cedule s opravdu velmi odrazujícím textem. Ráno se seznámí s nejpodivnějším dospělým, jakého si dokážete, nebo spíš nedokážete, představit. Poznáte to z rozhovoru, který proběhne mezi panem Molvidssonem a Johanem. Označí hoča za šťastlivce, když slyší, že nechodí do žádné školy, a Johanovu touhu kvituje slovy: „Kdo chce být opravdu vzdělaný, musí si to nějak zařídit sám.“ Je nadmíru překvapen zjištěním, že Johan neumí číst: „Jak může někdo neumět číst? To je, jako bys neuměl dýchat.“ Přes všechny řeči a různá nepochopení je nakonec ujednáno a za týden skutečně spolu vejdou do ředitelny. A teprve teď se v podstatě rozvine příběh, v němž se ukáže, jak prospěšné je umění šplhat, jak nepříjemné, i když někdy potřebné, je lhát, a jak výhodné je, když

o ředitelce školy rodiče nejsurovějších kluků nevědí, že je mistryní světa v páce (to se oněch 22 dětí jistě inspirovalo svou švédskou hvězdou, která v té době opravdu mistryní světa v páce byla). Přestože mnohé drobnosti se mohou zdát některým kritickým čtenářům podivné až nesmyslné, je čtení tohoto příběhu osvěžující. Je napínavé, místy přiměje ke smíchu a několik situací vyzývá k zamyšlení. Autorův styl popisování jednotlivých akcí má spád. Skoro každá kapitola končí tak, že je téměř nemožné udělat si přestávku. Děti, které se po vzoru Pipi rádi pídí, mnohá místa přinutí vyhledat si, kolik je pravdy na vymyšlené řeči falešného otce, když ředitelce odůvodňuje, proč vlastně Johan neumí číst. Čtenář může mít různé otázky a bylo by jistě zajímavé o nich debatovat přímo ve třídě. Například proč si třetířádek Páťa myslí, že: „Dospělí nejsou nic jiného než děti, kterým to přestalo myslet.“

Recenze napsala
Kamila Bergmannová

